

دوفصلنامه مطالعات شبه قاره دانشگاه سیستان و بلوچستان
سال دهم، شماره ۳۴، بهار و تابستان ۱۳۹۷ (صص ۱۲۸-۱۰۹)

بررسی مردم‌شناختی آیین‌های ازدواج در ایران و هند

۱- عبدالرسول حسنی فر ۲- نورمحمد ناظریان ۳- محمد مهدی توسلی

چکیده

سه مرحله اساسی در حیات زیست فرهنگی انسان وجود دارد که شامل تولد، ازدواج و مرگ است. این مراحل در همه جوامع و سرزمین‌های مختلف آیین‌های مخصوص به خود را دارد که نیازمند بررسی و پژوهش از جهت میراث و فرهنگ مشترک ملل مختلف است. با توجه به اینکه در خصوص بررسی مردم‌شناختی و تطبیقی آیین‌های ازدواج در دو سرزمین ایران و هند، تاکنون پژوهش مستقلی صورت نگرفته، این مقاله سعی در انجام آن دارد. سؤال اصلی تحقیق این است که وجوه اشتراک در آیین‌های ازدواج در ایران و هند تا چه میزان است و ریشه اشتراک در کجاست؟ بر این اساس با هدف پاسخ به وجوه اشتراک و جستجوی ریشه‌های همسانی آیین‌های ازدواج در دو سرزمین ایران و هند و تجزیه و تحلیل مردم‌شناختی آنها با بهره‌گیری از مشاهدات نویسندگان و استفاده از منابع معتبر موجود و نیز جمع‌آوری اطلاعات به روش توصیف مقایسه‌ای به انجام پژوهش حاضر پرداخته خواهد شد. به طور کلی شباهت‌ها و اشتراکات بسیاری بین آیین‌های ازدواج در ایران و هند مانند اهمیت تشکیل خانواده، آداب و رسوم مربوط به مراسم ازدواج، هدایا، مهمانی‌ها و بزرگداشت مراسم وجود دارد که دلایل این وجوه مشترک را باید در ریشه‌های قومی، نژادی، سرزمینی، تاریخی، اساطیری و باورهای دینی آنها یافت.

کلید واژه‌ها: ایران، هند، مردم‌شناسی تطبیقی، اشتراکات فرهنگی، آیین‌های ازدواج.

۱- مقدمه

ازدواج را می‌توان پیوندی میان اعضای دو گروه برون همسر تعریف کرد که از طریق آن دو نفر

۱- استادیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه سیستان و بلوچستان، (نویسنده مسئول) Email: hasanifar@lihu.usb.ac.ir

۲- مربی گروه علوم اجتماعی دانشگاه سیستان و بلوچستان Email: nazerian.nm@lihu.usb.ac.ir

۳- دانشیار گروه باستان‌شناسی دانشگاه سیستان و بلوچستان Email: tavassoli.mm@lihu.usb.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۹۶/۱۱/۱۶

تاریخ دریافت: ۹۶/۳/۲۹

از دو جنس مخالف در شبکه‌ای از حقوق و الزامات مشترک، که در هر فرهنگی نسبت به فرهنگ‌های دیگر متفاوت است، به یکدیگر وابسته می‌شوند (ریویر، ۱۳۷۹: ۱۰۰). از دیدگاه مردم‌شناسی، این پیوندها دارای مقدمات و آیین‌ها و تشریفات و آداب مخصوصی است که با انجام آن‌ها ازدواج بین دو نفر از جنس مخالف رسمیت می‌یابد. تصور بر این است که اقوام مختلف آریایی در هزاره‌های سوم پیش از میلاد، پیش از مهاجرت از سرزمین اصلی و جدایی از یکدیگر، به گواه مهم‌ترین منبع موثق موجود (اوستا کتاب مقدس زرتشتیان)، سالها در کنار یکدیگر زندگی کرده و زبان و فرهنگ مشترک داشتند. بی‌تردید، پس از مهاجرت و سکونت در دو سرزمین جداگانه، بسیاری از همان عناصر فرهنگی و همان باورداشت‌های خود را تکرار کرده‌اند. از این رو، گمان می‌رود آیین‌های ازدواج در میان این دو قوم وجوه مشترک فراوان داشته و دارد. برآیندی که از این تحقیق انتظار می‌رود یافتن پیوستگی‌های فرهنگی و مشترک بین ایرانیان و هندیان از یک سو و نشان دادن نقاط مشترک یا افتراق در آیین‌های ازدواج در ایران و هند از سوی دیگر است.

۱-۱- بیان مساله و سوالات تحقیق

ریشه‌یابی و قدمت پیوستگی‌های فرهنگی بین ایران و هند را باید در دوره مهاجرت اقوام آریایی به ایران و شبه قاره هند جستجو کرد. زمانی که اقوام آریایی در جستجوی مراتع و منابع تغذیه جدید و بهتر و بیشتری بودند و سرزمین‌های سرد دامنه کوه‌های قفقاز زندگی را بر آن‌ها سخت کرده بود، ناگزیر به سرزمین‌های جنوبی‌تر کوچ کردند. دیری نگذشت که مجبور به مهاجرت به سرزمین‌های جنوبی دریای خزر شدند. دسته‌ای از آن‌ها راهی پهن‌دشت ایران شد و دسته دیگری به سمت سرزمین‌های شرقی حرکت کرد و سپس وارد هند شد. تصور بر این است که هر دو گروه بزرگ مهاجران که دارای سنت‌ها و آیین‌های مشترک بودند در سرزمین جدید همان آیین‌ها و سنت‌های خود را نگهداشتند و حتی در میان مردمان بومی آن سرزمین‌ها رواج دادند. از این رو، همسانی و شباهت‌های ناگزیر میان آیین‌های ازدواج ایرانیان و هندیان تا امروز شکل خود را تا حدود زیادی حفظ کرده است. این مقاله با توجه به ضرورت شناخت این اشتراکات و افتراقات، به بررسی تطبیقی میان آیین‌های ازدواج در ایران و هند پرداخته است. به عبارت دیگر سؤال اصلی تحقیق این است که چقدر وجوه اشتراک در آیین‌های ازدواج در ایران و هند وجود دارد و ریشه‌ها و دلایل این همسانی چیست؟

۲-۱- اهداف و ضرورت تحقیق

امروزه ضرورت شناخت فرهنگ و تمدن خود و کشف ریشه‌های آن بر همگان آشکار است به طوری که این امر جزء مولفه‌های قدرت نرم شمرده می‌شود و حتی کشورهایی که دارای سابقه فرهنگی چندانی نیستند هم در صدد پیدا کردن ریشه‌هایی فرهنگی برای خود هستند. بر این اساس کشف و آشنایی این سابقه فرهنگی و پیدا کردن وجوه افتراق و اشتراکات آن با سایر ملل از ضروریاتی است که این مقاله کوشیده است انجام دهد. خصوصاً این ضرورت در دو تمدن ایران و هند که از دیرباز با هم دارای رابطه بودند مضاعف است. در پرتو این ضرورت، هدف اصلی مقاله بررسی مردم‌شناختی به آیین‌های ازدواج در ایران و هند می‌باشد که در این راستا در مقاله آیین این دو سرزمین به صورت تطبیقی با همدیگر مقایسه شده است تا وجوه افتراق و اشتراکات آن روشن گردد.

۳-۱- روش تفصیلی تحقیق

از آنجا که چنین پژوهشی تاکنون انجام نشده و منبع مستقلی در رابطه با عنوان این مقاله به دست نیامده است، برای پاسخ به سؤال اصلی مقاله، به بررسی منابع موجود پرداخته و با روش توصیف مقایسه‌ای و از طریق جمع‌آوری اطلاعات مکتوب و ابزار کتابخانه‌ای و استفاده از مشاهدات تجربی و تجزیه و تحلیل مردم‌شناختی آنها به انجام تحقیق مبادرت شده است.

۴-۱- پیشینه تحقیق

در خصوص آیین‌های ازدواج در ایران کتاب‌ها و مقالات متعددی به چاپ رسیده است که هر یک وجهی از آیین‌ها را مورد بررسی قرار داده‌اند. برای نمونه، آیین‌های گنر در ایران اثر محمد اسدیان (۱۳۸۵)، از جمله این پژوهش‌ها است که به بررسی آیین‌های ازدواج در فرهنگ‌های مختلف پرداخته است. همچنین می‌توان به کتاب *درآمدی بر انسان‌شناسی نوشته کلود ریویر* (۱۳۷۹) اشاره کرد که اشاراتی فراوان به سنت‌های ازدواج در ایران دارد. در میان مقالات نیز می‌توان به مقاله "برخی آیین‌های ازدواج بین اقوام ایرانی"، نوشته علی محزون اشاره کرد. با این وجود، با بررسی‌های انجام شده، هیچ مقاله یا کتابی به صورت مطالعه تطبیقی بین ایران و هند تاکنون تألیف نشده و عنایتی به سؤال اصلی این تحقیق نداشته است. به همین دلیل موضوع این تحقیق در نوع خود تازگی دارد و تلاش مقاله بر آن است تا وجوه مشترک و دلایل این همسانی‌ها را در انجام آیین‌های ازدواج در ایران و هند به صورت بسیار فشرده بیان کند.

۲- آیین‌های ازدواج در ایران

بی‌تردید پیش از انجام آیین‌های مربوط به ازدواج، لزوماً آیین‌های مربوط به بلوغ بایستی انجام شوند تا مقدمه‌ای برای انجام آیین‌های مورد نظر باشد. بلوغ دگرگونی‌های جسمانی و جنسی و به همراه آن تحولات روانی است که در دوره‌ای از زندگی هر جوان رخ می‌دهد. آن را دوره دیگری از حیات اجتماعی و فرهنگی فرد دانسته‌اند که دارای وظایف و تکالیف مخصوص به خود است و جوان در این دوره خویشتن را در عرصه‌های زیستی و اجتماعی به گونه‌ای متفاوت درمی‌یابد و در جامعه به منزله عنصری ویژه پذیرفته می‌شود (اسدیان، ۱۳۸۴: ۶۹). در جامعه ایران بر اساس شرایط محیطی، ارزشها و آداب اجتماعی چگونگی تشکیل خانواده و امر ازدواج تفاوتی با هم دارد. پژوهش‌های تاریخی و تحقیقات مردم‌شناسی نشان می‌دهند که از زمانهای دور، ازدواج و خویشاوندی در ایران گونه‌های نظام یافته داشته است. افراد خود را به دلالتی از جمله همخونی و یا ازدواج خویشاوند یکدیگر می‌دانسته‌اند و بر پایه همین خویشاوندی‌ها، محدودیتها و ممنوعیتهایی را پی‌ریزی می‌کرده‌اند. در سال ۱۸۷۷ لوئیس هنری مورگان با مشاهده تقدم سیستم‌های مادرتباری نسبت به سیستم‌های پدرتباری نتیجه گرفت که بعد از هرج و مرج و بی‌نظمی که در ابتدا وجود داشت یک سلسله تحریم‌های رابطه جنسی نخست بین والدین و فرزندان و پس از آن بین خواهران و برادران برقرار گردید (روح‌الامینی، ۱۳۷۴: ۷۹۳). آیین‌های ازدواج ایرانیان را می‌توان به دو بخش تقسیم کرد: یکی آیین‌های مربوط به خواستگاری و دیگری مربوط به عروسی که در این مقاله به تفکیک و به طور مختصر و با نگاه به برخی از اقوام و شهرهای ایران اشاره می‌شود.

۱-۲-خواستگاری در میان ایرانیان پیش از اسلام

تا آنجا که از منابع برمی‌آید می‌توان به آیین «سدره پوشی» و «کشتی بندان» اشاره کرد که در میان زرتشتیان مرسوم بوده است (اسدیان، ۱۳۸۴: ۷۳). ازدواج در میان ایرانیان باستان جایگاه مقدسی داشته به طوری که در تمدن آریایی ازدواج مهم‌ترین واقعه خانوادگی و از مراسم دینی به شمار می‌رفته است. زن و شوهر، یکدیگر را می‌پسندیدند و سپس عقد زناشویی را با آیین ویژه‌ای برگزار می‌کردند. در شاهنشاهی ساسانی، زناشویی اهمیت مذهبی داشت؛ زیرا باور مردم این بود که مؤمن به وسیله ازدواج و تکثیر نژاد ممتاز و اهل ایمان، اهورامزدا را در وظیفه خدایش یاری می‌دهد. بر این اساس، زندگی زناشویی بر هر کسی لازم بود و تکزی بودن مجاز نبود. برای ساسانیان

سرپیچی از این قاعده، جرمی محسوب می‌شد که سزاوار سخت‌ترین کیفرها بود (مظاهری، ۱۳۷۷: ۳۷-۳۳).

در ایران باستان انتخاب همسر باید در چارچوب طبقه اجتماعی صورت می‌گرفت. بی‌توجهی به این قوانین باعث بروز مشکلاتی می‌گردید. بر این اساس، هر کس ناگزیر بود همسرش را از میان دختران طبقه خود انتخاب نماید. از این رو، در زمان ساسانیان جوان نامزدش را در خانواده‌ای می‌جست که هم پیشه و هم حرفه او بود. علت این امر را نیز در این دوران حفظ نژاد و خون می‌دانستند (علوی، ۱۳۷۸: ۸۳۹). با ظهور دین اسلام که در همه امور زندگی بشر مبانی و اصولی دارد در مورد خانواده و ازدواج نیز قوانینی وضع گردید. از جمله این قوانین، لزوم مسلمان بودن زوجین، نپذیرفتن چند همسری برای زن، وجوب نفقه زن بر شوهر، لزوم تمکین و اطاعت زن از شوهر، به رسمیت شناختن استقلال اقتصادی زن از راه به رسمیت شناختن ارث و مالکیت او و... است که موجب نگرش جدیدی به ازدواج و خانواده گردید (آصفی، ۱۳۵۲: ۱۲۳-۱۲۱). در ایران معمولاً خواستگاری از طرف پسر یا خانواده‌اش صورت می‌پذیرد و خانواده دختر قبول کننده یا ردکننده خواستگار هستند. البته شاید در دوره جدید تغییری در این شیوه انتخاب شده باشد اما در دوره کنونی هم عمدتاً انتخاب از سوی پسر است. در شکل خواستگاری در مناطق مختلف و در میان اقوام تفاوت‌هایی وجود دارد. به طور مثال در میان اقوام لر، معمولاً رسم بر این است که زنان فامیل دختری را برای پسر انتخاب می‌کنند و چندین بار به خانه دختر رفت و آمد می‌کنند تا حرکات و رفتار او را در برخورد با مهمان و خانواده‌اش مورد ارزیابی قرار دهند. پس از این مرحله عروس به تایید ریش سفیدان دو طرف می‌رسد که هم عروس و هم داماد را تایید می‌کنند. پس از اینکه مورد تایید ریش سفیدان قرار گرفت خانواده و فامیل داماد پس از چند روز رسماً به خواستگاری عروس می‌روند. پس از این مرحله خانواده عروس نیز شرط‌های خود را برای قبول این وصلت اعلام کرده و خانواده داماد بعد از چند روز رضایت خود را به خانواده عروس اعلام می‌کند. در واقع می‌توان گفت این خواستگاری با موافقت ایل انجام می‌شود و خود افراد چندان نقشی در انتخاب ندارد که این امر اهمیت ازدواج را در حیثیت ایل، حفظ نام و جانشینی و استمرار بقای خانواده نشان می‌دهد (طیبی، ۱۳۷۴: ۱۶۹). در تمایز از این نوع خواستگاری، در خطه شمال و به طور خاص گیلان آشنایی و پیوند دو خانواده اصولاً با یاری و همکاری در کار و زندگی آغاز می‌شود. در واقع قبل از خواستگاری رسمی، پسران در شالیکاری، دروی شالی، کلش ریختن بام

خانه‌ها، دروی گندم و سایر کارهای کشاورزی و باغداری، دامداری، نوغان‌داری و غیره که بر عهده مردان است به کمک پدر دختر مورد نظر خود به اصطلاح به یآوری می‌روند. پس از تایید پدر دختر است که خانواده پسر می‌توانند به خواستگاری به شکل رسمی بروند. در میان ترکمن‌ها سبک خواستگاری متفاوت است و معمولاً این پدر است که برای پسرش زن انتخاب می‌کند و قراردادهای مربوط به ازدواج را انجام می‌دهد. شیربها نیز به وسیله پدر داماد به پدر عروس داده می‌شود. پس از تایید پدر، روزی را برای بله برون انتخاب می‌کنند که در آن مقدار جهیزیه، شیربها، زمان و نحوه برگزاری جشن عروسی تعیین می‌شود که این مراسم در گذشته ایستماق و حالا «شب جواب» می‌گویند (محزون، <http://jamejamonline.ir>). در بین عرب‌ها (ایرانیان عرب زبان) نیز انتخاب همسر و شروع خواستگاری توسط دختر و پسر صورت نمی‌گیرد بلکه نقش کلیدی را پدرها در این زمینه دارند. در واقع این پدر است که احساس مسئولیت می‌کند برای اینکه برای پسرش عروسی انتخاب کند و یا مراقب باشد که دخترش ازدواج کند. در غیاب پدر این وظیفه بر عهد مادر یا برادر بزرگتر خواهد بود (Trumbull, 1894:50). متفاوت از این سبک، در برخی دیگر از مناطق ایران از جمله خراسان شروع خواستگاری بیشتر بر عهده زنان می‌باشد به این شکل که برای خواستگاری، مادر پسر و چند نفر از زنان عاقله به منزل دختر مورد نظر می‌روند و مادر دختر از طرز برخورد مهمانها حدس می‌زند که برای خواستگاری آمده‌اند. اگر اخلاق و رفتار و شکل و شمایل دختر مورد پسند مادر پسر و سایر زنان همراه قرار گرفت آنگاه به مادر دختر اطلاع می‌دهند که برای خواستگاری آمده‌اند و در گذشته می‌گفتند: خدمت رسیدیم بینیم پسر ما را به غلامی قبول می‌کنید. خانواده دختر در صورت موافقت در جواب می‌گفتند: البته که به آقایی می‌پذیریم قدمش به روی دو دیده و سپس طرفین موقعی را معین می‌کنند تا خواستگاری به شکل رسمی انجام پذیرد.

۲-۲- عروسی

اسدیان می‌نویسد پس از خواستگاری، بله برون - تعیین شیربها و مهر و هزینه‌های دیگر - جهیز، عقد، حنابندان، عروس برون، زفاف، پاتختی و پاگشاست (اسدیان، ۱۳۸۴: ۹۳). سفره عقد همانند سفره هفت سین نوروزی، نشانگر آغاز دوره‌ای دیگر است که زندگی وارد مرحله تازه‌ای می‌شود. کتاب مقدس، آینه و شمعدان، عسل، آب، گل، خوانچه نان با پنیر و سبزی و... بر سفره عقد، پناه یافتن در فضایی قدسی است که روشنایی و شیرین‌کامی و طراوت و برکت را در زندگی زناشویی تضمین یا آرزو می‌کند (همانجا). در روایت پهلوی نقل است که زرتشت از هرمزد می‌پرسد

که این چیست که مردم در آیین و آب بنگرند و شکل خویش ببینند؟ هرمزد پاسخ داد که روشنی بهشت برین (گردومان) است که برای انسان‌ها آفریده شدن است.... (روایت پهلوی، ۱۳۶۷، بند ۳۵: ۴۶ به نقل از اسدیان، همان جا). حنا نشانه شادی است و آیین حنابندان پس از عقد تقسیم شادی به خانواده عروس و داماد است. رسم گرداندن به دور آتش یا اجاق، سه تا هفت بار، مقدمه بردن عروس به خانه داماد است که در بیشتر مناطق ایران انجام می‌شود. در استان لرستان، پیش از بردن عروس، او را هفت بار به دور اجاق خانه پدری - که به نشانه تقدس و علامت زندگی و بقای نسل است - می‌گردانند (رخشا، ۷۹-۱۳۷۸: ۲۱۱)؛ در شهرستان نقده عروس را سه بار دور تنور خانه پدر می‌گردانند (علی‌اکبرزاده و سپهرفر، ۱۳۷۳: ۲۲۱). در گیلان، سه تا هفت بار عروس را در خانه داماد به دور چاه آب و یا حوض و اگر نباشد دور طشتی پر از آب می‌گردانند و عروس سکه‌ای در چاه یا حوض یا طشت می‌اندازد و از این پس گوسفند یا بز جلولی پای او قربانی می‌کنند (پاینده لنگرودی، ۱۳۷۷: ۷۵-۷۴). مهرداد بهار در پژوهشی در اساطیر ایران می‌نویسد: "هفتمین نیک آفریده هرمزد آتش است که درخشش او از روشنی بیکران، از جای هرمزد است. او آتش را در همه آفرینش چنان بپراکند و فراز آفرید بمانند خانه خدایی که چون در خانه شود، در همیشه زغال سرخ باز نهد و پس از آن هرمزد آتش را فرمود که ترا خویشکاری در دوران اهریمنی پرستاری کردن و خورش ساختن و از میان بردن درد است. هنگامی که ترا چیز بر چیز نهند بیرون آبی چون هیزم بر نهند فراز گیر" (بهار، ۱۳۷۵: ۷۱). از این رو است که درمی‌یابیم که آب و آتش از عناصر مقدس و نماد هستی و باروری در اعتقادات ایرانیان باستان است و این باورداشت‌ها تا امروز در آیین‌ها و سنت‌های ازدواج مردمان این سرزمین همچنان رعایت می‌شود. در باور عامه مردم، در چشمه‌ها و رودها پریان و فرشتگان می‌زیند و باید برای جوشش آب آن‌ها قربانی و فدیة داد (اسدیان، ۱۳۸۴: ۹۵). در بعضی از مناطق غرب ایران هنوز در روستاها هر ساله برای چشمه جوشان ده قربانی می‌کنند. آب و آتش، همچنان که اسدیان و دیگران نوشته‌اند، گویی برآمده از گوهر یکدیگرند؛ آن‌گونه که مثنی و مشیانه جفتی به هم تنیده از ساقه ریباس (ریواس) اند. در باور مردم لر، زمین سنگی بوده است که در ژرفای «آب‌های آغازین» آتش گرفته و بر رویه آب فراز آمده و خاک را پدید آورده است (اسدیان و دیگران، ۱۳۵۸: ۱۳۶). بر این باور، در جان آب آتش یعنی گوهر نرینگی نیز وجود دارد. در هستی‌شناسی هندیان نیز به این باور اشاره شده است (ایونس، ۱۳۷۳: ۲۱-۱۹).

پس آب و آتش اساس هستی و پایه زندگی و باروری و پایداری است و دلیل گرداندن عروس به دور آتش یا اجاق یا چاه و حوض از این باور ریشه می‌گیرد.

همان تنوع سبک‌های خواستگاری در آیین ازدواج ایرانیان، در مراسم عروسی آنها هم وجود دارد که در این جا به چند نمونه اشاره می‌شود. در شیراز پس از اجازه پدر و مادر عروس برای بردن عروس به خانه داماد، عروس دست پدر و مادر خود را می‌بوسد و خداحافظی می‌کند بعد عروس را از زیر قرآن می‌گذرانند. هنگامی که عروس به خانه داماد وارد می‌شود یک نفر ظرفی را که در آن عسل است جلو عروس می‌آورد عروس انگشتش را کمی در آن زده به در خانه می‌کشد و وارد می‌شود. سینی دیگری که یک جلد قرآن مجید و یک ظرف و یک کاسه آب که برگ سبز یا شاخه گل در آن می‌افکنده‌اند و یا نارنجی که روی آب کاسه افتاده جلوی او آورده می‌شود. عروس قرآن را می‌بوسد و از زیر آن می‌گذرد و دیگران ظرف نقل را روی سرش می‌پاشند. آیین‌های عروسی در میان کردها شامل نامزدی، روباز کردن، خرید لباس عروس، عقدکنان، تعیین زمان عروسی، حنابندان، حمام بردن عروس و شب عروسی است که با سرود و رقص محلی آنها همراه است. کردها عروسشان را «بوک» می‌خوانند و به داماد «زاوا» می‌گویند. در گویش کردی مهریه ای که از طرف خانواده داماد داده می‌شود «نخت» و شیربها «نزت» نام دارد و همچنین فرد همراه داماد که همان ساقدوش است را کردها «برازاوا» (برادر داماد) می‌نامند. معمولاً مراسم عروسی در کردستان سه تا هفت روز در منزل داماد طول می‌کشد. در شب عروسی یک بانوی مسن به همراه عروس فرستاده می‌شود تا همدم وی باشد که به آن «سرسپی» می‌گویند. در این مراسم رقص‌های بومی اجرا می‌شود و عروس و داماد هرکدام وارد حلقه رقص و «سرچویی» که همان سردسته گروه رقص است، می‌شوند (محزون، <http://jamejamonline.ir>). مراسم عروسی در میان بلوچ‌ها را می‌توان در هشت مرحله خلاصه کرد: «گندونن» (به کسر گاف و نون)، «هبرجنی» که به نوعی همان بله برون است. «بربند مال» که مراسمی برای تعیین مال عروس و مهریه است. «جُل بندی» که در آن عروس برای رفتن به مراسم عروسی بست می‌نشیند و نباید کسی او را در این مدت ببیند. «حنا دوزوکی» که حنابندان غیررسمی پیش از شب حنابندان است. «حنا راستکی» که مراسم حنابندان اصلی است. «سرآپی» یا «سرآب» و «مشاطه» که به آماده کردن عروس و داماد مربوط است و سرانجام «شب یکجایی» که در آن داماد و عروس یکخانه می‌شوند و زندگی مشترک از این نقطه آغاز می‌شود. در روز عروسی بلوچها، داماد را سوار بر مرکب شتری که با پتوهای نو و رو

تختی‌های رنگی و مخملی آراسته کرده‌اند با سردادن ترانه‌های شادی به اسم هالی به طرف آب می‌برند. پس از غسل دادن و حمام داماد و پوشاندن لباس بر تن داماد که هدیه‌ای از خانواده عروس می‌باشد و پس از جاری کردن صیغه عقد مجدداً او را سوار شتر نموده و به خانه ی عروس بر می‌گردانند. جمعی از زنان به استقبال او می‌آیند. بمحض اینکه داماد جلوی حجله عروس می‌رسد روی سر آنها سکه می‌ریزند و سر آن دو را به هم می‌زنند یعنی همسر شدند. در بلوچستان بر خلاف نقاط دیگر، داماد را به خانه عروس می‌آورند. پس از آنکه یک ماه در آن جا بسر برد به خانه داماد می‌روند و زندگی مشترک را آغاز می‌کنند (افشاری سیستانی، ۱۳۶۳: ۱۵۵). البته در همه منطقه بلوچستان چنین نیست و در برخی مناطق مانند سرحد عروس را به منزل داماد می‌برند. در این زمان مردم همراه به وسیله حلوا پذیرایی می‌شوند و پدر داماد و برادرش او را تا حجله همراهی می‌کنند. قبل از ورود داماد به حجله در اتاق یک نفر گوسفندی را قربانی می‌کند و به داماد اجازه ورود به اتاق حجله را نمی‌دهند تا اینکه مبلغی را که به آن کت‌بندی می‌گویند و در مجلس خواستگاری مشخص شده است به وسیله پدر داماد پرداخت شود (بزرگ زاده، ۱۳۸۷: ۲۳۱).

۳- آیین‌های ازدواج در هند

۳-۱- ازدواج در آیین هندو

گرچه در مورد اعتقاد به سنت ازدواج و رسم و رسومات آن نظرات گوناگونی در هند وجود دارد اما نهاد ازدواج در میان تمامی هندوها و سایر ادیان از درجه اهمیت واحدی برخوردار است و در همین رابطه ازدواج در اکثر متون مذهبی هند به مثابه یک فریضه مذهبی آمده است. متون مذهبی هندو از قبیل "وداها"، "حماسه‌ها" و "یورانا" و همچنین متون مذهبی بوداییسم و جینیسم و سیکیزم ازدواج را یک فریضه مذهبی قلمداد می‌کنند. ازدواج که در لغت هندو "ویواه" و "کالیانام" (واژه‌های برگرفته از سنسکریت به معنی مراسم ازدواج؛ ویواه در شمال هند و کالیانام در جنوب هند) خوانده می‌شود (Sanskrit English Dictionary, 2001)، وظیفه‌ای اساسی برای هر هندو به حساب می‌آید.

بر اساس اعتقادات مذهب هندویسیسم هر انسانی بایستی پنج قربانی بزرگ انجام بدهد. انجام این پنج قربانی تنها زمانی ممکن است که فرد ازدواج کرده باشد (Gajrani, 2004:204-256). بنابر این زن و مرد تا زمانی که ازدواج نکرده باشند نمی‌تواند این پنج قربانی را انجام دهد. زندگی مشترکی که زن و مرد تشکیل می‌دهند در هندویسیسم "گرهیاستا" خوانده می‌شود و پنج قربانی

مذکور تقدیم به خالق هستی "براهما" و خدایان هندو و اجداد و عناصر و همנוغان می‌شود. بنابراین دختر و پسر هر دو جایگاه خاصی در مذهب هندویسم دارند (Lochtefeld, 2001:427). هندوها برای تولید فرزند پسر اهمیت ویژه‌ای قایل‌اند زیرا معتقدند که تولد فرزند پسر منجر به رستگاری یا آزادی می‌شود. بر اساس اعتقادات هندویسم زنان خلق شده‌اند که وظیفه مادری را بعهده گیرند و مردان آفریده شده‌اند که بتوانند پدر شوند. بنابراین وداها مقرر می‌دارند که برای حفظ شیرازه زندگی و رسیدن به رستگاری نهایی مرد بایستی در کنار همسرش به تلاش بپردازد. ازدواج در هندویسم از لحاظ نظری یکی از مراسم مذهبی چندگانه مبنی بر "اهدای بدن" یا "قربانی بدن" (سریرا سر یکاراس) است که زن و یا مرد هندو بایستی در یک مقطع از زندگی خود آن را انجام دهد. بر اساس اعتقادات این مذهب باید دختر را به محض رسیدن به سن مناسب برای ازدواج به خانه بخت فرستاد (Pandey, 1969:153).

اگر پدر و یا قیم دختری که به سن ازدواج رسیده تا سه سال پس از این مقطع او را به خانه بخت نفرستد گناه بزرگی مرتکب شده است و در همین حال اگر والدین دختر را در این مدت به خانه بخت نفرستند دختر آزاد است که زوج خود را به دلخواه انتخاب کرده و با او ازدواج کند. گرچه سن ازدواج در مناطق شهری هند رو به افزایش است اما ازدواج کودکان و ازدواج در سنین پایین تر هنوز هم در روستا های هند مرسوم است. سنین ازدواج در هند از نوزاد ۶ ماهه شروع می شود و تا سنین بالا ادامه می یابد. هم اکنون در بسیاری از مناطق روستایی هند نوزادان کوچک دختر و پسر را با برگزاری مراسم مذهبی همانند سایر مراسم ازدواج به عقد یکدیگر در می آورند و سپس نوزاد دختر به خانه شوهرش یعنی منزل پدر پسر خواهد رفت و در حقیقت مابقی عمر را تا رسیدن به بلوغ جسمی و عقلی در آنجا خواهد گذراند. هدف این نوع ازدواج که بیشتر در ایالات راجستان و مناطق جنوبی هند رواج دارد وابسته کردن دختر و پسر به زندگی مشترک از ابتدای دوران کودکی است (توسلی، ۱۳۹۴: ۲۸۲-۲۸۱).

متون مذهبی هندو "ساستراکاراس" تاکید دارند که مرد و زن بایستی در دوران قبل از ازدواج از عزت نفس و اتکا به نفس برخوردار باشند. این متون همچنین تاکید می‌کنند که مرد و زن نبایستی قبل از ازدواج رابطه جنسی داشته باشند (Kumar-Sinha, 2008:87).

۲-۳- انتخاب همسر

متون مذهبی "دهارماشاسترا" (Dharmaśāstra) یا کتاب قانون و هستی شناسی هندی، از دو نوع

ازدواج نام می‌برد. ۱- درون گروهی ۲- برون گروهی

الف- ازدواج درون گروهی

بر اساس متون "دهاراما شاسترا"، در این نوع ازدواج تنها کسانی می‌توانند با هم ازدواج کنند که از یک سلسله "وارنا" باشند. دایره ازدواج درون گروهی محدودیت‌های خاص خود را دارد. در این نوع ازدواج کسانی که قصد ازدواج با هم را دارند حتی بایستی دارای یک اصل و نسب نیز باشند. بنابر این اگر کسانی دارای یک سلسله اما دارای اصل و نسب متفاوت باشند نمی‌توانند با یکدیگر ازدواج کنند (Sharma, 2008:69-80).

ب- ازدواج برون گروهی

در این نوع ازدواج افراد متعلق به یک کاست نمی‌توانند با یکدیگر ازدواج کنند. همچنین براساس این حتی دخترانی که در یک روستا متولد می‌شوند نیز نمی‌توانند با پسران همان روستا ازدواج کنند. در این رسم که در برخی مناطق شمال هند هم اکنون رواج دارد روستا یک واحد و افراد آن متعلق به یک گروه به محسوب می‌شود. به هر حال ازدواج برون گروهی خود به دو نوع تقسیم می‌شود "ساگوترا" و "سایپندا". "ساگوترا" - هم ریشه - هم خانواده و "سایپندا" - هفت نسل معنی می‌دهد. طبقه "گوترا" در هندوستان ادعا می‌کند که تمامی افراد متعلق به این طبقه اخلاف یک رهبر مذهبی هندو می‌باشند. بنابراین کسانی که به این طبقه وابستگی دارند نمی‌توانند با یکدیگر ازدواج نمایند. در واقع طبقه "گوترا" در گذشته به صورت قبیله‌ای زندگی می‌کرده و برای خود "توتم" خاص که درخت و یا حیوان خاص بوده داشته است که به تدریج افراد این قبیله رهبر مذهبی هندو را جایگزین "توتم" کرده‌اند (Bajpai, 2011: 73-74).

امروزه، براساس قانون ازدواج هند مصوبه سال ۱۹۵۵ میلادی ازدواج بین این افراد متعلق به این کاست مجاز شناخته شده است. سایپندا: براساس دستورات آیین مزبور فرزندان یک پدر و مادر نمی‌توانند تا هفت نسل از پدر و پنج نسل از مادر با یکدیگر ازدواج کنند، اما پسر عمو و دختر عمو و یا پسر دایی و دختر خاله اگر از لحاظ پدر و مادر بطور موازی به پدر بزرگ برنگردند می‌توانند با هم ازدواج نمایند. قانون ازدواج هند و مصوبه ۱۹۵۵ ازدواج درون فامیلی را تا پنج نسل از طرف پدر و سه نسل از طرف مادر ممنوع می‌کند. اما این قانون ازدواج بین فرزندان یک فرد با فرزندان دایی یا فرزندان عمه او را مجاز می‌شمارد (Sharma, 1985:69-80).

۳-۳- خواستگاری

قرار گرفتن مرد به صورت محور اقتصادی خانواده و همچنین وجود مشکلات ناشی از تهیه جهیزیه که ریشه در فقر اقتصادی مردم هند دارد عملاً موجب شده تا عموماً خانواده‌ها خواستار داشتن پسر باشند. این موضوع بطور مستقیم بر نهاد خانواده اثر گذاشته و موجب شده تا اصولاً برای مرد ارزش بیشتری در جامعه هند (در آیین‌های مختلف) قائل شوند و نیز به هنگام ازدواج اصولاً خانواده دختر در تلاش برای پیدا کردن داماد مناسب باشد. در همین راستا لازمه یافتن داماد مناسب و خوب، ارائه شرایط مناسب و خوب بوده و نهایتاً انتخاب با وضعیت طبقه، امکانات مالی و شرایط اجتماعی خانواده دختر رابطه پیدا کرده است. به هر تقدیر پیشنهاد ازدواج در هندوها اصولاً از جانب خانواده دختر مطرح می‌شود و پدر و مادر دختر پس از انتخاب داماد به منزل او رفته و پیشنهاد را مطرح می‌کنند. بعد از حضور خانواده دختر در منزل پسر، پدر و مادر داماد به منزل عروس می‌روند و در این رابطه مراسم مختلفی وجود دارد (Singh and Nath, 1999:23-73). در جنوب هند خانواده داماد پس از قبول عروس همراه با یک دست لباس به منزل دختر رفته و نظر نهایی خود را اعلام می‌کنند. در شرق هند یعنی ایالت پنجاب خانواده داماد با یک قطعه جواهر (گردنبند یا انگشتر) همراه با لباس و یک نوع ظرف نقره به منزل عروس می‌روند که به این رسم "سگانی" نیز گفته می‌شود. در هر حال حضور خانواده پسر در محل خانواده دختر در حقیقت قبول دختر به منزله عروس است. در این نشست پیرامون جهیزیه و برنامه عروسی گفتگو می‌شود.

۳-۴- مراسم عروسی

مراسم مذهبی بخش عمده‌ای از نظام ازدواج در هند را تشکیل می‌دهد. متون مذهبی در رابطه با ازدواج می‌گویند که عروس بوسیله پدر و یا ولی خود به داماد "سپرده" می‌شود و بنابراین از داماد دعوت می‌شود که برای بردن عروس به محل عروسی مراجعت کند. مراسم عروسی مذهبی ازدواج عبارت است از مراسم نامزدی تعیین یک روز خجسته و نیک با تعیین ساعت و دقیقه برگزاری جشن عروسی که به آن مراسم استقبال از داماد -توسط خانواده عروس- گفته می‌شود. مشاهده رسمی عروس، تقدیم حلقه گل متقابل توسط عروس و داماد، تحویل عروس به داماد، قرار دادن دست عروس در دست داماد و چرخیدن هر دو با یکدیگر هفت مرتبه به دور آتش مقدس که برای همین منظور در محل برگزاری جشن عروسی بر پا شده است، از آیین‌های اصلی ازدواج است (Kumar-Sinha, 2008:87). همراه با چرخش عروس و داماد به دور آتش، روحانی هندو که در

محل حاضر است شروع به خواندن اوراد و سرودهای مذهبی از "وداها" و "گریاسوترا" می‌کند و در همین هنگام از روغن مخصوص که در ظرفی در دست دارد مقداری داخل آتش می‌ریزد. این درحالی است که طبقات پایین هندو مجاز نیستند در هنگام ازدواج از اوراد "ودا" استفاده کنند و باید از اوراد "مانترا"، که در متون "پورانها" موجود است، بخوانند (Gajrani, 2004:36-64).

این مراسم بین ۳ تا ۶ ساعت طول می‌کشد و عروس و داماد باید تا ۱۲ ساعت غذا نخورند. مراسم عروسی عموماً در محل‌های عمومی با برپایی سالنی که به شکل خاصی با استفاده از چوب و چادر احداث شده، برگزار می‌شود. درب ورودی و قسمت‌های مختلف سالن مزبور با استفاده از گل‌های نارنجی و قرمز و سفید به شکل فوق‌العاده زیبایی تزئین شده و در بیرون آن نیز طبخ انواع غذا و دسر برای مراسم شام انجام می‌شود. داماد را عصر روز مراسم به آرایشگاه می‌برند و پس از اصلاح لباس سفید مخصوص (دوتی) را به او پوشانیده و عمامه‌ای از رنگهای مختلف بر سر او قرار داده و با توری مخصوص که زینت آلات نیز روی آن نصب شده روی صورت داماد را می‌پوشانند. سپس داماد سوار بر اسب شده و جلوی داماد دسته طبل و موزیک حرکت می‌کند و همراه با نواختن آهنگ‌های شاد اعضای خانواده داماد جلوی وی به رقص و پایکوبی می‌پردازند. اعضای خانواده و فامیل داماد پای پیاده و همراه با داماد سوار بر اسب به محل چادر عروس رفته و قبل از ورود وی پدر و مادر دختر همراه با سایر بستگان به استقبال داماد می‌آیند و ضمن تقدیم خلعت و هدیه به وی و اعضای خانواده اش ورود او را گرامی می‌دارند. در این هنگام عروس که از قبل در محل مراسم حضور دارد از داماد استقبال می‌کند و حلقه گلی را به گردن وی می‌اندازد. جالب آن است که در این هنگام داماد نباید گردنش را خم کند و به همین خاطر برای زنانی که کوتاه قد هستند از قبل صندلی آماده می‌کنند. عروس که لباس سنتی هندی (ساری) و جواهرات به همراه دارد یکبار دیگر همراه با داماد مراسم سنتی یعنی گشتن به دور آتش را انجام می‌دهد. کلیه هزینه‌های مراسم عروسی بر عهده خانواده عروس است. در گذشته مراسم رقص و پایکوبی تا سه روز ادامه می‌یافت اما در حال حاضر به خاطر جلوگیری از هزینه‌های زیاد معمولاً این مراسم یک شب بیشتر نیست (Pandey, 1969: 153-233).

۵-۳- جهیزیه

رسم جهیزیه در هند بدین قرار است که خانواده داماد بر اساس موقعیت اجتماعی و وابستگی طبقاتی و موقعیت اقتصادی و تحصیلی خود از خانواده دختر تقاضاهایی مبنی بر دریافت وسائل

زندگی می‌کند. خانواده عروس بایستی در هنگام نامزدی با این تقاضا موافقت نمایند. مقدار جهیزیه قبل از ازدواج بین طرفین توافق می‌شود. این جهیزیه شامل طلا، ماشین، وسایل الکترونیکی، وسایل مورد نیاز زندگی، فرش، مسکن و پول نقد است و میزان آن بستگی به وضعیت خانواده عروس از لحاظ طبقه و امکانات مالی دارد. هم‌اکنون خانواده‌های عروس در مورد یک وسیله نقلیه از دوچرخه تا ماشین آخرین مدل خارجی و در مورد مسکن نیز از منازل اجاره‌ای تا منازل ویلایی در اروپا به داماد هدیه می‌کنند و این دو مسئله فوق‌العاده حائز اهمیت است. در بسیاری از موارد پس از اینکه زوجین تشکیل خانواده می‌دهند، خانواده عروس موفق نمی‌شود به خاطر مشکلات اقتصادی به وعده‌های خود در مورد تهیه جهیزیه عمل کند. در نتیجه خانواده داماد به آزار و اذیت عروس می‌پردازد و بدین شیوه سعی می‌کند که خانواده عروس را تحت فشار قرار دهد تا به وعده‌های خود عمل کند. در این راستا بسیاری از نوعروسان تحت فشارهای روحی و آزار جسمی قرار می‌گیرند و در برخی از مواقع نیز خانواده داماد اقدام به سوزاندن عروس می‌کنند.

۶-۳- آیین ازدواج میان مردم ادیان دیگر هند

در آیین ازدواج در ادیان مختلف در این کشور، به دلیل همزیستی پیروان ادیان با هم اثرات متقابل بر یکدیگر گذاشته و در حقیقت دارای اصول مشترک است ولی به لحاظ عقاید گوناگون خصوصاً در مورد خطبه ازدواج متفاوت است. در ذیل بطور اختصار به آیین‌های ازدواج در میان مسلمانان و سیک‌ها اشاره می‌شود.

الف: ازدواج در میان مسلمانان هند

ازدواج در میان مسلمانان به مثابه یک "قرارداد" می‌باشد که طرفین طی یک موافقت دو جانبه آن را به عهده می‌گیرند. گرچه مراسم مذهبی ازدواج در بین فرق مختلف اسلامی و همچنین با توجه به مناطق مختلف متمایز است ولی در مجموع مشابهت‌های زیادی با هم دارند. بطور کلی ازدواج در هند در میان مسلمانان اهل تسنن ایالت اتارپرادش که پرجمعیت‌ترین ایالت مسلمان نشین هند است با خواستگاری از طرف خانواده داماد از خانواده عروس آغاز می‌شود. پس از موافقت خانواده عروس مذاکره در مورد میزان مهریه شروع می‌شود و تاریخ جشن عروسی نیز تعیین می‌شود. خانواده داماد سپس با فرستادن شیرینی به خانه عروس از این جریان استقبال می‌کند. در برگزاری جشن عروسی داماد با خویشاوندان خود همراه با نوای موسیقی راهی خانه عروس می‌شود. پس از ورود خانواده و خویشان داماد، وکیل داماد همراه با دو نفر شاهد نزد عروس می‌روند

و رضایت وی را جلب می‌کنند. پس از اظهار رضایت توسط عروس، وکیل و دو نفر شاهد نزد داماد می‌روند و رضایت وی را نیز جلب می‌کنند. پس از آن روحانی (که در هند قاضی خوانده می‌شود) خطبه عقد را می‌خواند. در خواندن خطبه عقد روحانی در ابتدا از ازدواج‌های بزرگ و خوش‌یوم در اسلام یاد می‌کند و پس از آن مراسم دعا برگزار می‌شود و ازدواج رسماً به پایان می‌رسد (توسلی، ۱۳۹۴: ۲۸۶-۲۸۵). ازدواج در میان شیعیان صرفاً در ارتباط با خطبه عقد و شیوه آن با ازدواج در میان اهل تسنن اختلاف دارد. در میان شیعیان پس از کسب رضایت عروس و داماد دو نفر روحانی یکی به نمایندگی از عروس و دیگری به نمایندگی از داماد خطبه عقد را می‌خوانند. آیین‌های ازدواج میان شیعیان هند شباهت تمام با شیعیان ایران دارد با این تفاوت که خواندن حدیث کساء در شب عروسی از الزامات است (همان‌جا).

ب: ازدواج در میان سیک‌ها

ازدواج در میان سیک‌ها شباهت بسیار زیادی با ازدواج هندوها دارد. اما اختلافات جزئی بین آنها نیز وجود دارد. عمده‌ترین فرق بین ازدواج سیک‌ها با هندوها در آن است که سیک‌ها به جای استفاده از متون ودا، صرفاً از کتاب مذهبی مقدس خود یعنی "گورو گرنث صاحب" قرائت می‌کنند. ازدواج در مذهب سیک‌ها به نام "مراسم سعادت بخش" (آناند کاراج) خوانده می‌شود. مراسم ازدواج در سیک، یک شراکت برابر است که بدون در نظر گرفتن طبقه، موقعیت اجتماعی، نژاد و اصل و نسب برگزار می‌شود. "انها فقط زن و شوهر نیستند که کنار هم بنشینند بلکه آنها زن و شوهری هستند که دارای یک روح در درونشان می‌باشند" (Arjan, 2004: 788). در این آیین اگر پدر دختری تشخیص داد که پسر دلخواه دخترش، مومن و پاک بوده و درآمد خود را از راه صدق و درستی به دست می‌آورد، موظف است بدون در نظر گرفتن موقعیت مالی وی با ازدواج دخترش موافقت نماید. مراسم ازدواج در این آیین برخلاف هندوها، بر اساس ملاحظات نجومی، صورت نمی‌گیرد؛ زیرا هیچ روزی بر روزهای دیگر برتری و تقدس ندارد. در این آیین با توجه به اعتقاد به خداوند، ازدواج بهترین فرصت برای خدمت به خدا و رفاه بشریت و وسیله‌ای برای رسیدن به سعادت به شمار می‌رود. این مراسم در گوردوارا (معابد سیک) برگزار می‌شود و از صبح تا پیش از ظهر همان روز به طول می‌انجامد. پایان مراسم نیز رسم لنگر (برگرفته از واژه فارسی لنگر انداختن و لنگری به معنا و کنایه از مانده زیاد در جایی برای پذیرایی (معین، ۱۳۹۵، ذیل حرف ل) و پذیرایی از میهمانان است. مراسم ازدواج از دوبرخشی کلی تشکیل شده است؛ بخش اول مراسم

نامزدی است که به آن «کورمای» گویند و بخش دوم مراسم عروسی است که به آن «لاوان» یا «لاوا» گفته می‌شود. در مراسم نامزدی که ممکن است در یک روز با مراسم عروسی باشد یا در روز پیش از آن، داماد با شیرینی هندی و میوه‌های تازه و خشک و نیز هدایایی به خانه عروس می‌رود و خانواده‌ی عروس نیز با شیرینی و هدیه از داماد استقبال می‌کنند. در مراسم ازدواج پس از آن که مرد و زن سیک برای ازدواج در مراسم نامزدی توافق نمودند، داماد در حالی که ملبس به پنج کاف است (شرط سیک بودن داشتن پنج چیز است که با کاف در زبان پنجابی/هندی شروع می‌شود: به فارسی، گیس، خنجر، شانه، دست بند آهنی، شلوارک سفید)، پارچه‌ای را از دوش خود آویزان می‌کند و یک سر آن را در دست می‌گیرد، عروس هم که ملبس به لباس محلی است، پشت سر داماد ایستاده و سر دیگر پارچه را می‌گیرد؛ سپس در حالی که در مقابل جایگاه مخصوص کتاب مقدس، گورو گرنه صاحب، قرار گرفته، به قرائت چهار بیت از اشعار ازدواج، که سروده گورو رام داس است (و به آن لاوان گفته می‌شود)، می‌پردازند. در آن حال عروس و داماد چهار بار به دور کتاب مقدس، در جهت عقربه‌های ساعت می‌چرخند. در هر دور سرود خاص ازدواج شاداب که جز مراسم عروسی است و توسط روحانی سیک قرائت می‌شود اجرا و خوانده می‌شود. روحانی سیک طبق مدل‌های موجود در چهار شاداباد آنها را به نکاح هم در می‌آورد. سپس هر دو در مقابل کتاب مقدس، تعظیم کرده و مراسم به پایان می‌رسد. در حقیقت باید گفت تنها چیزی که به پیوند سیک مشروعیت می‌بخشد همین اذن و ازدواج در محضر کتاب مقدس است. پس از آن عروس و داماد زندگی مشترک را آغاز می‌کنند بدین ترتیب که عروس به همراه داماد خانه پدری را ترک کرده به خانه شوهر می‌رود (Bajpai, 2011:73-74; Sikh Wedding Booklets, 2015).

۴- بحث نظری (تحلیل، بررسی، استدلال)

ازدواج نه تنها در سنت ایرانی و اسلامی بلکه در ادیان و کیش‌های زنده هندی بخشی از وظایف دینی است. به عبارت دیگر، دین انسان مؤمن زمانی تکمیل خواهد شد که ازدواج کند. از این رو، ازدواج در فرهنگ‌های ایرانی و هندی امری مقدس و لازم‌الاجرا است و با انجام آن نظام اجتماعی و خانواده قوام می‌یابد و اخلاق جامعه رو به تعالی می‌رود. در اندیشه مردمان هر دو کشور وجود کتاب مقدس نقطه پرگار آیین‌های ازدواج است. نقطه ثقل فرهنگ ازدواج در هر دو کشور بر کتاب مقدس (با توجه به این مفهوم در همه ادیان موجود در هند و ایران) بنا نهاده شده و بر روی همان پایه می‌چرخد. بدون نگاه ملتمسانه به آیات شریف کتب مقدس، هیچ تشریفات به انجام نمی‌پذیرد

و مشروعیت پیدا نمی‌کند. آب و آتش، در هر دو فرهنگ ایرانی و هندی جایگاه ویژه‌ای در آیین‌های ازدواج دارد. آب و آتش دو همزادند که از اقیانوس ازلی پدید آمده‌اند و دومی از ژرفای آب، یا جمع اضداد، پدید آمده است. هستی‌شناسی هندی بر این اصل استوار است که آتش (اگنی) زاده آب است و برهما از آتش نخستین سر برآورده است. آتش نیز به‌راه آب روشنی بهشت برین است که در باورهای زرتشتی برای انسان آفریده شده‌اند. پس امر مقدس ازدواج جز با اجرای چرخیدن بر دور آتش (اگنی یا اجاق پدری) و آب (چاه یا حوض منزل پدری)، که پایه زندگی و باروری و پایداری هستند، و یا کتاب مقدس، به انجام نخواهد رسید. گل و حنا هر دو ریشه گیاهی دارند و هر دو نشاط آور و سرورانگیزند. این دو نیز در هر دو فرهنگ مظهر سعادت و شادکامی و خوشبختی تلقی می‌شوند و برآمده از بطن دومین هدیه خالق هستی بخش یعنی مادر زمین برای بشرند. جای تعجب نیست که در سنت هندی، حنا به صورت نمادی از گیاه و زمین و به شکل گل پیچک بر دستهای عروس - و گاه داماد- نقشین می‌شود. نان و پنیر و سبزی در سنت ایرانی و گل و نارگیل و شیرینی و برنج در سنت هندی به نشانه برکت، زینت بخش سفره عقد است و در نهایت مستقیم به نیازمند یا در معبد به فقرا - به شکل نذرانه- هدیه می‌شود. این همسویی‌ها بی‌شک برگرفته از فرهنگی مشترک در درازنای تاریخ و پیش از جدایی اقوام آریایی است.

۵- نتیجه

ازدواج سنگ بنای جامعه است که ریشه در فطرت انسان و تامین‌کننده نیازهای روانی، عاطفی، اجتماعی، اخلاقی، اعتقادی و حتی اقتصادی انسان می‌باشد. در عین حال ازدواج یک پدیده‌ی فرهنگی هست که نزد هر ملتی رنگ خاصی به خود گرفته است و بخشی از هویت مردمان آن را کشور می‌باشد. بر این اساس می‌توان گفت آیین‌های ازدواج در ایران و هند هویت مشترکی است که این دو کشور را به هم با وجود تفاوت‌ها نزدیک می‌کند. آیین‌های ازدواج در میان ایرانیان از تنوع و گستردگی بسیاری برخوردار است و هر کدام فلسفه وجودی خاص خود را دارد. در هند نیز شاهد آیین‌های مختلفی در ازدواج هستیم. با گذر از تفاوت‌ها و تنوع‌های آیین‌های ازدواج در ایران و هند می‌توان چند ویژگی و مولفه مشترک را نام برد:

۱- قداست ازدواج و تشکیل خانواده در فرهنگ ایرانی

۲- پابندی به اصول و عقاید و نفی سنت شکنی هم در انتخاب همسر و هم در برگزاری مراسم

۳- نقش محوری خانواده به خصوص پدر در انتخاب همسر.

۴- مشارکت و تعاون در برگزاری مراسم ازدواج، تهیه جهیزیه، شام عروسی و برپایی جشن‌ها دارد به طوری که این آیین‌ها را می‌توان نماد تعاون، مشارکت و همبستگی اجتماعی در هر دو فرهنگ ایران و هند دانست.

۵- حرکت از خانواده گسترده به خانواده هسته‌ای. در حالی که شکل اصلی خانواده در دوران باستان در هر دو کشور، گسترده بوده است و اعضای خانواده گسترده در یک مکان و در سرپرستی رئیس خانواده به سر می‌بردند اما تغییر وضعیت اقتصادی خانواده و تغییر در خانواده پدرسالار، خانواده از شکل گسترده به هسته‌ای تبدیل گردید.

۷- نقش و تاثیر نگرش‌ها و آموزه‌های دینی و مذهبی در ازدواج

۸- ازدواج درون گروهی

بر اساس بررسی انجام شده می‌توان گفت ازدواج درون گروهی در هر دو فرهنگ و با تاکید بیشتر در فرهنگ هندی رواج دارد. در فرهنگ هندی ازدواج درون کاستی، بر اساس نظام اجتماعی کاست، شکل خاص خودش را دارد و خارج از آن مردود است. نقطه کاملاً مشخص افتراق در قوانین ازدواج در دو فرهنگ ایران و هند، رفتار با بیوه زنان است. در فرهنگ هندی بر طبق آیین هندو در گذشت زن بیوه می‌بایستی به همراه جسد همسرش سوزانده می‌شد (رسم ساتی). امروزه که این رسم قانوناً ممنوع است، در عوض ازدواج زن بیوه بهمان اندازه تقبیح شده و غیر قابل اجراست. در حالی که در فرهنگ ایرانی تاکید بر ازدواج مجدد زن بیوه بخاطر استحکام اخلاق خانواده و نظام اجتماعی امری پسندیده و مورد احترام قانون است.

۶- منابع

۱- آصفی، آصفه، خانواده و تربیت در ایران، تهران: انتشارات انجمن ملی اولیا و مربیان، ۱۳۵۲.

۲- اسدیان، محمد، آیین‌های گذر در ایران، تهران: انتشارات روشنان، ۱۳۸۴.

۳- اسدیان، محمد و دیگران، باورها و دانسته‌ها در لرستان و ایلام، تهران: مرکز مردم‌شناسی،

۱۳۸۵

۴- افشاری سیستانی، ایرج، سیستان و بلوچستان و ایله‌ها و چادر نشینها، تهران: نشر مولف،

۱۳۶۳.

- ۵- ایونس، ورونیکا، **اساطیر هند**، ترجمه باجلان فرخی، تهران: نشر اساطیر، ۱۳۷۳.
- ۶- بزرگ زاده، عبدالسلام، **مراسم ازدواج در منطقه مکران بلوچستان**، فصلنامه فرهنگ مردم ایران، ۱۳۸۷، شماره ۱۳.
- ۷- بهار، مهرداد، پژوهشی در اساطیر ایران، تهران: انتشارات آگاه، ۱۳۷۵.
- ۸- پاینده لنگرودی، محمود، آیین‌ها و باورداشت‌های گیلان و دیلم، تهران: پژوهشگاه مطالعات علوم انسانی، ۱۳۷۷.
- ۹- توسلی، محمدمهدی، **تحولات شبه قاره هند**، قم: انتشارات بین‌المللی المصطفی (ص)، ۱۳۹۴.
- ۱۰- راوندی، مرتضی، **تاریخ اجتماعی ایران**، جلد ۶، تهران: انتشارات نگاه، ۱۳۷۱.
- ۱۱- روح‌الامینی، محمود، **ساختار اجتماعی ازدواج‌های شاهنامه**، مجموعه مقالات بزرگداشت فردوسی، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۷۴.
- ۱۲- ریویز، کلود، **درآمدی بر انسان‌شناسی**، ترجمه ناصر فکوهی، تهران: نشر نی، ۱۳۷۹.
- ۱۳- طیبی، حشمت‌ا...، **جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی ایلات و عشایر**، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۴.
- ۱۴- علوی، هدایت‌الله، **زن در ایران باستان**، تهران: انتشارات هیرمند، ۱۳۷۸.
- ۱۵- محزون، علی، **برخی آیین‌های ازدواج بین اقوام ایرانی**، <http://jamejamonline.ir>
- ۱۶- مظاهری، علی اکبر، **خانواده ایرانی در روزگار پیش از اسلام**، ترجمه عبدالله توکل، تهران: انتشارات قطره، ۱۳۷۷.
- ۱۷- معین، محمد، **فرهنگ جامع معین**، تهران: امیرکبیر، ۱۳۹۵
- ۱۸- هزار و یک رنگ عروسی اقوام ایرانی، <http://rozetalaei.com>

19-Arjan, G., **The Adi Granth**, Etd. Ernest Trumpp, England, 2004.

20- Singh, C. And Nath, P., **Hindu Manners, Customs and Ceremonies**, New Dehdi: Crest Publishing House, 1999.

21- Bajpai, S., **The History of India, from ancient to modern times**, USA, Himalayan Academy Publications, 2011.

- 22- Gajrani, S., (ed.), **History, Religion and Culture of India**, vol.1, Delhi, ISHA Books, 2004.
- 23- Kumar Sinha, S., **Basics of Hinduism**, London, Unicorn Books, 2008.
- 24- Lochtefeld, J.G., **The Illustrated Encyclopedia of Hinduism**, 2001.
- 25- Pandey, R., **Hindu Samskaras: socio-religious study of the Hindu sacraments**, Delhi, Motilal Banarsidass Publications, 1969.
- 26- **Sanskrit English Dictionary**, Germany, University of Koeln Publications, 2002.
- 27- Sehgal, S., **Hindu Marriage and Its Immortal Traditions**, Delhi, Navyug Publications, 1969.
- 28- Sharma, A., **Marriage in the Hindu Religions Traditions**, *Journal of Ecumerical Studies*, 22 (1): 69-80, 2008.
- 29- **Sikh Wedding Booklets**, Delhi, Mandir Guru Sahib, 2015.
- 30- Trumbull, H, Clay, **Studies in oriental social life**, Philadelphia: Johnd: wattleck co., 1894.

